

Yhdysvaltojen amissit noudattavat perinteitään

2.9.2017 6.00

Vanhanaikaista, yhteisökeskeistä elämää elävät amissit noudattavat uskonnollista kuria ja pyrkivät eristäytymään ulkomaailmasta. Omaleimaiseen kulttuuriin kuuluu myös väkivallan vastustaminen.

Teksti: MARKKU JALONEN
Kuvat: EILA JALONEN

Nykyään perinteisesti mustaan pukeutuvia amisseja on noin 250 000 eri puolilla Yhdysvaltoja. Suuri osa asuu Lancasterin piirikunnassa Pennsylvaniassa.

Naisilla on päässään hilkka ja pukuna nilkkoihin asti ulottuva musta mekko. Miehet ovat pukeutuneet niin ikään mustiin ja käyttävät lähes aina henkseleitä sekä olkihattua. Paita on valkoinen, mutta puvun takkia muistuttavaa vaatekappaletta ei napiteta, sillä se olisi liian maallista. Sen sijaan käytetään sen kiinni pitämisessä eräänlaisia hakasia.

Pienillä pojilla saattaa olla kirjaviakin paitoja, mutta olkihattu yleensä koristaa heidänkin päätänsä. Tytöt käyttävät aina mekkoa, pitkiä housuja ei hyväksytä.

Koska amissit eivät käytä mitään, mikä toimisi sähköllä, ovat he kehittäneet varsin kekseliäitä konsteja arkipäivän askareisiin. Ruoka valmistetaan perinteisillä menetelmillä. Vihannekset pestään vadissa ja lihat kypsennetään liedellä. Sekä ruoka että vesi lämmitetään puilla - ei kovin kaukainen käytäntö Suomessaakaan. Vettä saadaan sisälle käsipumpulla, mutta jos lähellä on joki tai vaikka pieni puro, valjastetaan sen voima monimutkaisella vipusysteemillä asukkaiden käyttöön. Mikäli virtausta riittää, voidaan nostolaitetta käyttää myös pyykinpesuun. Periaate on sama kuin

vanhalla pulsaattoripesukoneella. Veden kuumentaminen ja koneen lastaaminen ovat tosin hankalampia. Elämäntavat noudattelevat ikäikaista tyyliä. Yhteisö elää auringon kierron mukaan. Aamulla käydään töiden kimppuun heti kultaisten kehrän noustessa ja illalla voidaan lukea tai tehdä puhdetöitä öljylampun valossa. Se on sentään sallittu, mutta televisiota ei amissi-perheissä katsella eikä radiota kuunnella. Useimpien kylien halki virtaa joki tai puro, josta saadaan raikasta vettä. Samalla veden virtaus toimii erilaisten koneiden voimanlähteenä, kuten sahan tai pumpun. Koska sähköpumppuja ei ole, oikea amissi peseytyy isossa sammiossa. Ainoa myönnitys sähkön suhteen on viranomaisten määräys, että hevosvetoisissa vankkureissa on käytettävä varoituskolmiota sekä eräänlaisia ajovaloja. Pimeässä täysin musta kärry on vaikea havaita, kun se liikkuu verkkaisesti maantiellä. Ongelma on ratkaistu siten, että valoja varten tarvittava akku viedään huoltoasemalle, jossa se ladataan ja asennetaan takaisin vankkureihin. Näin saadaan valoa tekemättä itse sähköä.

Amissit liikkuvat aina hevoskärryillä asioidessaan vaikkapa kaupassa tai leipomossa. Tavarankuljetukseen käytetään vahvoja rattaita, joilla rahdataan esimerkiksi asumusten tai latojen rakentamiseen tarvittavia lautoja ja muuta tavaraa. Maa on hedelmällistä ja yhteisöt harjoittavat perinteistä maanviljelystä. Sadonkorjuun aikana, kun viljaa korjataan vainioilta, hevoset näyttelevät pääosaa. Hevospari vetää leikkuupuimuria ja vieressä toinen pari kiskoo avonaista lavaa, jonne siemenet singotaan. Koneita ei käytetä, vaikka pellot ovat suuria, ja myös puut kiskotaan metsästä pihapiiriin hevosilla.

Nuori amissi voi tutustua autoihin ja muuhunkin periamerikkalaiseen elämänmenoon Rumspringan aikana. Saksankielestä peräisin oleva sana tarkoittaa, että saa juoksennella vapaasti. Silloin 16-18 -vuotias nuori saa kokeilla maallista elämää. Hän saa asua poissa kotoa ja tutustua toisenlaiseen elämäntyyliin. Sinä aikana hän voi katsella televisiota tai jopa ajaa autoa, mutta ajokorttia hän ei saa. Nuori saa näin mahdollisuuden nähdä muutakin elämää kuin perinteistä. Hän saa palata jopa parin vuoden päästä takaisin kyläänsä, jolloin hän sitoutuu perinteiseen pukeutumiseen ja sääntöihin. Jos nuori valitsee maallisen elämän, hänet suljetaan lopullisesti yhteisöstä. Elokuva Devil's Playground kuvaa muutaman nuoren kamppailua itsensä ja uskontonsa kanssa. Amissit ovat rauhaa rakastavia, eivätkä nuoret miehet menneet asepalvelukseen silloinkaan, kun se oli pakollista ja vaikka hallitus yritti värvätä heitä armeijaan. Nykyään armeijaan ei tarvitse mennä. Amisseja voidaan kutsua luomuviljelijöiksi. Edes ruohoa ei leikata moottorikäyttöisellä koneella, vaan leikkuu tapahtuu työnnettävällä leikkurilla. Vihannekset, hedelmät, yrtit ja muut maan antimet ovat myrkyttömiä. Niinpä heidän tuotteensa ovat hyvin haluttuja. Muun muassa New Yorkissa on useita amissien omistamia leipämyymälöitä, joiden valikoima on runsas ja tuotteet maukkaita.

Kylissä valmistetaan perinteisellä tavalla muun muassa täyspuisia huonekaluja. Kalusteet ovat korkeasta hinnastaan huolimatta varsin haluttuja ja massiivisuutensa vuoksi ne on kuljetettava kotiin kuorma-autolla. Tunnettuja ovat myös amissi-naisten käsityöt. Niistä kalleimpia ovat taidokkaasti valmistetut tilkkutakit. Lisäksi tilaustyönä saa erilaisia vaunuja ja rattaita. Ikuisesti kestävä leikkimökin saa taitavalta puusepältä. Jopa erilaisiin oikeusasteisiin vietyjä riitoja on käyty amissien ja USA:n valtion välillä. Niistä ovat vanhakantaiset jääräpäät selvinneet lähes aina voittajina. Laki sekä lähes kaikki tavallinen elämään liittyvät asiat ovat kyläyhteisön hallinnassa.

Lapset eivätkä osallistu valtion koulujen opetukseen. Omissa opinahjoissa on opettajana aina naimaton naisopettaja. Oppiaineissa ei juurikaan ole maallisia aiheita, vaan opiskelu etenee Raamatun mukaan ja vain tärkeimpiä jokapäiväisessä elämässä tarvittavia asioita opetetaan. Niihin kuuluvat muun muassa maanviljelys ja karjanhoito. Tytöille on kursseja ruuanlaitosta ja taloudenpidosta. Matematiikkaa eikä vieraita kieliä juuri käsitellä. Niin sanottuun High Schooliin, joka on periaatteessa maassa pakollinen, ei lapsia lähetetä. Peruskoulu riittää. Koska ehkäisyä ei sallita, lapsia on runsaasti kaikissa perheissä ja kouluissa runsaasti oppilaita. Yhteisössä ei ole poliisia tai sheriffiä. Perusajatus on, että amissien keskuudessa asuu rauha ja keskinäinen luottamus.

Amissille on turha kaupata vakuutuksia tai vastaavaa maallista turvaa, ja jopa eläkkeistä on kieltäydytty. Myöskään Yhdysvaltain valtion tarjoamaa, joskin vähäistä sosiaaliturvaa ei oteta vastaan. Minkäänlaista tuloveroa ei makseta. Valtio yrittää periä perusveroa, mutta huonoin tuloksin. Jos tapahtuu vahinko; lato voi palaa, rattaat tai saha särkyä, ei hätää, sillä asia laitetaan kuntoon yhteisvoimin. Jokainen kantaa

Kevyet rattaat on tarkoitettu tavarankuljetukseen.

Amishien pyykkipäivä. Kekseliällä pyörämekanismissa saadaan naru täyteen suhteellisen helposti.

kortensa kehoon. Muut jäsenet tuovat lautoja ja muuta rakennusmateriaalia ja lato pystytetään talkoovoimin. Vuonna 1985 valmistunut elokuva Todistaja, kertoo muun muassa tästä yhteistyöstä asukkaiden kesken. Vain äärimmäisessä hätässä käännytään lääkärin puoleen. Ajatusmalli on sellainen, että mikäli tauti tai tapaturma on tappava, se on Herran tahto. Varsinaista kirkkoa tiukasti Raamatun perusperiaatteiden mukaan elävällä kansalla ei ole, koska he eivät sitä tarvitse. Perheitä saattaa olla kylässä 30-50 ja joka sunnuntai pidetään Jumalanpalvelus jonkun perheen luona. Yhteisön elämää leimaa Ordnung eli järjestys sekä Gelassenheit eli eräänlainen rauha. Vaikkei kirkkoa olekaan, on heidän keskuudessaan piispa ja muita kirkonmiehiä. Amissi haudataan aina, mikäli mahdollista, omiin multiin. Hautausmaat ovat siistejä ja kauniita. Vainajia muistetaan lämmöllä.

Yhteisön ongelmana on se, että koska yhteisöt ovat pieniä, on vaarana, että liian läheiset sukulaiset menevät keskenään naimisiin. Niinpä lapsikuolleisuus on suurempi, kuin muualla Yhdysvalloissa. Tähänkin amissit suhtautuvat tyyneesti. Se on Gottes Wille eli Jumalan tahto. Yhdysvaltain terveysvirasto käy epätoivoista taistelua, jotta se pääsisi vaikuttamaan kylien elämään. Lapsikuolleisuus on suuri ja geneettisiä häiriöitä on enemmän kuin muussa USA:n väestössä. Onpa löydetty aivan outoja sairauksiakin, joiden arvellaan periytyneen aina Sveitsin ajoilta. Havainnon mukaan amissit eivät kärsi läheskään niin usein ihosyövästä, kuin muut. Tämän arvellaan johtuvan siitä, että jopa mennessään kuumiin peltotöihin, he käyttävät pitkähihaisia asusteita sekä hattua, eikä iho joudu näin auringonsäteille alttiiksi.

Niin tai näin, amissit saattavat elää tänä päivänä samanlaista elämää, kuin heidän esi-isänsä muutama sata vuotta sitten. Paine nyky aikaistumiseen on ankara, mutta toistaiseksi he ovat pysyneet perinteissä. Yhdessä asiassa on annettu periksi, sillä he pelaavat baseballia. Pelatessa hattu pysyy päässä ja housut henkseleiden avulla ylhäällä, mutta into on sama kuin muillakin amerikkalaisilla, joten ehkä baseball ei olekaan liian maallista. Vaikka monet saattavat pitää amisseja eräänlaisina kummajaisina, he eivät vaikuta onnettomilta. Keskustellessa he osoittautuvat sivistyneiksi ja onnellisiksi. Heidän elämäntapansa on jäännös vanhasta, omaleimainen saareke kiireisen nykyajan keskellä. Eikä hassumpi sellainen.

MITKÄ AMISSIT?

Yhdysvaltain amissien historia on pitkä ja mielenkiintoinen vieden 1600-luvun saksankieliseen Sveitsiin. Siellä **Felix Manz** sekä **Conrad Grebel** olivat kehittäneet uskonhaaran, jossa lapsia ei kastettu pieninä, vaan vasta aikaisintaan 16-vuotiaina tai myöhemmin. He kutsuivat itseään mennoniiteiksi myöhemmän johtajan **Menno Simonin** mukaan. Tämä ryhmä eli tiukasti Raamatun oppien mukaan. Vuonna 1693 **Jacob Amman** perusti alkuperäisistä mennoniiteista eroavan amissi-uskonhaaran. Ammanin mielestä mennoniitit olivat tulleet liian maallisiksi. Molemmat ryhmittymät muuttivat 1800-luvulla muun muassa uskonvapauden takia ensin Yhdysvaltain Pennsylvaniaan ja osa myöhemmin Ohioon, Indianaan ja muuallekin Amerikkaan. Mukanaan he toivat paitsi uskontonsa myös kieltensä. Tänäkin päivänä heidän keskuudessaan puhutaan arkikielenä englantia sekä niin sanottua Pennsylvanian saksaa, joka perustuu vanhaan Sveitsissä puhuttuun germaaniseen kieleen.

Pellolle ei mennä moottorikäyttöisellä leikkuupuimurilla.

Vesi antaa voimaa. Monimutkainen vipulaitteisto voi käyttää vaikkapa pesukonetta tai sahaa.

Baseball-ottelu mennoniitit vastaan amissit. Jälkimmäisiä ei vielä näy, mutta ajopelit ovat jo parkissa. Huomaa tyttöjen joukko aidalla.

Vanhoja peltotyökaluja.

Perinteinen sepän paja, katetut rattaat sekä askeettinen koulu.